

Sz. Lukács Imre

Gyár a mezőn

A gyár évek óta dolgozik, nem mégis valószínűtlennek tűnt, hogy igaz nagyüzem van Kunhegyesen. Az elmúlt három évtized valamirevaló mozdulataira jól emlékszem, csak az utóbbi évek teremtettek ipart a Kunság szikkadt földjein, igaz, felszabadulás után mindjárt az Alföldi-műhely kisajátításával megvetette lábát a vízgépészeti vállalat, ahol tisztes kenyérhez jutottam évekig. Aztán a munkásosztály falun nevelődött tagjai géppálmást teremtettek. Két üzem Kunhegyesen, a hősi időkben — több mint falusi modell.

Amikor egyik húgom munkába állt a Beloiannisz Híradástechnikai Gyár kunhegyesi telepén, természetesen fogadtam a hírt. Aztán másik két húgom is ott kért munkát. Akkor már nem térhettem ki az emlékeim elől. Az ötvenes évek utazó faluját láttam magam előtt, a szegénység éjszakai szerelvényeit, a faladák rejtette elemzések csomagokat.

I.

Ez az üzem Pestről települt Kunhegyesre. A hajdani Nagyerdő közelében, túl a vasúton épült fel a hatalmas műhelycsarnok, irodaépületekkel. Fehéren festett falak, mozaiklappal folyosó, fehér padok a pihenőn, bent fehér-kék köpenyes asszonyok, lányok ülnek a munkapadok mellett. Az égetett cínkönyű füstje száll.

1970 tavaszán bizottság vizsgálta, hol lenne alkalmas hely a BHG-nak. Rövidesen falusi lányok, asszonyok csoportja utazott a fővárosba, és április 6-án már megkezdték a termelést.

2.

Dienes Erzsébet 17 esztendő múlt. Alacsony, szőke, ápolt arcú és mozgékony. Negyedik éve dolgozik az üzemben. Elvégezte a nyolc általánost, a BHG-be jelentkezett. Most betanító. Húga követte példáját, még nincs egy éve sem, hogy szintén a gyárban keresi kenyerét.

A munkapadok mellett forrasztanak a lányok. Színes világ. Fehér köpeny, kék köpeny, színes kábelek milliói, azokat tűzik a megadott műszaki rajz szerint a sávon, kék-zöld-piros kábelek dzsungelét látják, szigetelnek, fogóval szorítják és a pákával forrasztják a szálakat, az előírt technológia szerint. Készülnek a Crossbar rész-gépegyesek, a tisztelefonközpontokhoz a sávok, gépegyesek, amiket innen Budapestre szállítanak és ott szerelik össze. A Szovjetunióba, Lengyelországba, Csehszlovákiába, Olaszországba exportálnak. Kézműszakas a termelés. Művezető, három csoportvezető irányítja a brigádvezetőket műszakonként. A minőségi színvonal, az esztétika, követelmény. A kereset a brigád teljesítményétől függ, de dolgoznak egyéni elszámolás szerint is. Az évi termelési érték 80 millió. 400 fős a telep, de 1975 végére újabb nagycsarnok, 1978-ra pedig egy harmadik csarnok is elkészül. Akkor nemcsak rész munkákat vállalhatnak, de a telefonvonalak készítésének egész folyamatát is, az alkatrészgyártástól kezdve.

A kis Dienes Erzsébet a munkapadnál magyaráz néhány kezdőnek. Mutatja a forrasztást. Könnyű keze van, jó szeme.

— A családban én kerestem legjobbat, s 2500 forintot mindig felül van — mondja vidáman. — Édesapám a vízgazdálkodási társulatnál dolgozik, anyu otthon. A pénzt hazaadom, meg cuccokat veszek, tegnap éppen jersey-kabátot kaptam. Gyűjtök is, legyen, ha férjhez megyek. A tanulást nem csíptem, inkább dolgozok. Szüleim szeretnék volna, bárhol tanulok, de én ezt szeretem, örülök, amikor szépen leforrasztjuk a sávot, ami a telefonközpontokhoz szükséges. A főnök bízik

bennem. Barátnőmmel jöttem ide, egyenesen a suliból, ő egyszerű elment, aztán visszajött, most éppen nem dolgozik. Ezt a gyárat nekem találták ki. Húzó is a fiúkat, kevesen dolgoznak itt, fizetésük orruk elé dugom a borítékot: — Ide nézz öcsi, ez a valami. Ha ennyit keresel, komázhatunk.

— Boldog vagy?

— Az. Én a múltat nem ismerem, hálomából tudom, hogy éltek a szüleim. Itt minden a kedvemre van. Nem fáraszt a munka, nem tudnék innen elmenni új helyre, minek — mondja és erősen kihúzott szemöldöke rándul —, ha rosszul érezném magamat, nem hívtam volna a húgomat is. Engem még főnök nem szólított meg, hogy ezt ne csináljam, azt ne csináljam. Járok a KISZ-be, olvasgatok, az indiai könyveket szeretem. A tévét nem nagyon nézem. Nem hinném, hogy valami hiba lenne az életemben. El tudom képzelni a gyerekeim életét is ebben a gyárban. Mit várok a férjemtől? Ne legyen részeges, közös szimpátia alapján kerüljünk össze. Volt egy srác, nyolc hónapig jártunk együtt, de rosszul lépett. Nálam ilyet nem csinálhat. Idővel két gyereket szeretnék és építkezni, és olyan boldognak lenni, mint a szüleim.

— Ők boldogok?

— Azok. Négyen férünk az asztalhoz és mindig megvárjuk egymást.

— Miért hívnak Picurnak?

— Nem haragszok érte. Összesen 156 centi vagyok. Azzal cukkolnak a fiúk, hogy amikor keresztelni vittek, azt hitték, disznótoros kóstoló vagyok.

Műszakváltás. Kitódulnak a lányok, asszonyok, az öltözőkben szépitkeznek, csinosodnak. Várja őket a falu.

3.

Péter Erzsébet, Felső Péterné elérte a csúcst. Az alapítók közé tartozik, forrasztónak tanult, művezető lett. Példa. Tanulságos a karrierje, akik megtanultak küzdeni, elviselik a tisztességes szegénységet, előbb-utóbb boldogulnak. Erzsébet barna hajú, kék köpenyes és feltűnően optimista.

— A kunhegyesi gimnáziumba jártam, érettségi után kereskedelmi szakmát tanultam, áruházi előadóként dolgoztam. Másfél évig jártam Szolnokra, 1969-ben szereztem meg a szakmunkás-képesítést. Aránylag sokat talpaltam kevés pénzért, 200—1300 forintért havonta. Nem kényeztetett el a fiatalágom. Az ÁFESZ-től nehezen engedtek el, de tudtam, nem vallhatok szegényt, amikor Pestre mentünk tanulni, és azt is tudtam, hogy a jövőmért utazok. Forrasztónak tanultunk, és betanítóként érkeztem vissza. Akartam. Nem mindenkinek sikerült ilyen fényesen, néhányan még minőségi ellenőrként vizsgáltak, a többiek pedig megtanulták a forrasztást. Az újonnan belépett dolgozókkal szemben mindössze hat hét előnyünk volt, és azzal a tudással kellett a hátuk mögé állnunk, szóval vezetősködni. Az üzemben hozzáértés és szorgalom mellett ennyit elérhet bárki. Fiatalok vagyunk, gyerekkorában a gyár, óriási a lehetőségünk — beszél könnyedén és lelkesen.

Felső Péterné sorsa a hatvanas évek közepén volt válságos. Még gimnáziumba járt, amikor odahaza napirenden veszekedett vele édesanyja, lépten-nyomon szidta, mocskolta igazságtalanul. Vasárnap délután elment a lány szórakozni iskolatársával, azonnal kitört a zivatar. Még sem érti, hogy édesanya hogyan lehet szívtelen a gyermekéhez.

— Nem tudom megmagyarázni magamnak, mivel érdemeltem ki, hogy végül elúzzon a sulói háztól. Próbáltam másokkal viszonyítani magatartásomat, és nem találtam kivételalót. Udvarolt Péter, a férjem, őt is elenezte, hirtelen felindulásában

addig pocskondiázott, hogy kívánsága szerint eltakarodtam a háztól. Ez 1968-ban történt. Akkor sem voltam temetői hangulatban, bár sokáig bántott — mondja a fiatalasszony. — Alბérletbe költöztem, a szülőfalumban, és elhatároztam, soha senkinek a szalmazsákja nem leszek. A lehető legtisztességesebben élek. Édesanyám legtöbbször azt vágta a fejemhez, szakmád sincs, mit kezdesz a világban? Mondtam, jó, érettségi után fodrásznak tanulok. Azt nem engedte. Elmentem kereskedőnek. Eltitkoltam, amit csak lehetett, nem vették észre rajtam, hogy mennyire bánt mindaz, amit el kellett viselnem. A legrosszabb ruhában zavart el, végül feljelentettem, ügyvédi felszólításra elküldte a ruhakészletemet. Ennyit kaptam útravalóul.

Hétvégeken a keresztyanjáék-nál ebédelt. Jó ideig 320 forint volt a keresete, mint tanuló, abból 150 forintos lakbért fizetett, 25 forintért ebédelhetett egy hónapban, a reggeli vacsorát nagyvonalúan elfelejtette, és akkor száz forintja is maradt élni, ruházkodni, szórakozni. Később, a forgalom után javult a keresete, könnyebben élt.

— Aztán ők elköltöztek innen, rajtuk is nyomot hagyott a szakítás. Édesapám írt levelet; fiam, mit csinálj? — kérdezte —, két gyerekm van. Ő sohasem ütött, csak túrta. Szerencsére, a környezetem segített, munkatársaim, első perctől a mai napig. Megtanultam a közösséggel örülni és benne feloldódni. Ez az optimizmusom forrása. Férjem, akivel a gimiben együtt jártunk, Szarvason végezték, 1971-ben házasodtunk össze.

— Könnyű falun munkásnak lenni?

— Nehéz. Az üzembe kerülni nem gond, az ittmaradás már igen. A munkához jó kezűgyesség, jó szem, ösztön és nyugalom kell. Sok konfliktusom volt eleinte, nemcsak a gyárunk fiataljai, hanem néhány kivételtől eltekintve valamennyien, az átlagéletkor 23 év. Előfordult, hogy nem értetek egyet velem. A kollektíva magán viseli a környezetet, jöttek közbéni háztartásbeliek, az általános iskola padjából, termelőszövetkezetekből, állami gazdaságokból, más falvakból. Meg kellett szokni a rendet, a folyamatos termelés követelményeit, nem akkor ebédelték, amikor kedvük támadt, nem akkor ülhetek félre beszélgetni, a pihenőn, amikor akartak. Mondtam az egyik munkatársnőmnek, menjen át a másik asztalhoz, más munkán kell dolgoznia. Megsértődött, fellátott, nem megy, mert nincs jóban azzal, aki mellé ülnie kell. Haragszik rá. Hiába kérleltem, inkább elrakta a szerszámait, s az előcsarnokban, a pihenőn tanyázgott. Sokáig. Olyan viszont megint nem lehet, hogy rongta a munkafegyelmet, pulykavörösen figyelmeztettem, ha nem akar dolgozni, akkor inkább menjen haza. Hazament. Másnap a reggeli műszakban már az új helyére ült. Ahány ember, annyi szemlélet, magatartásforma.

— Elérte célját?

— Igen. Férjem a Közép-fizsai Állami Gazdaságban dolgozik, havonta 3000 forintot keres. Én 2500-at viszek haza. Ebből tudok olyan boldog családi környezetet teremteni, amelyikből a szeretet sem hiányzik. Olyan, amelyet én nem kaptam meg. Részleteket törlesztünk, nagyjából mindenünk megvan, vagy meglesz. Nemrég jöttem vissza szülősi szabadságról, a kislányom, Andrea 20 hónapos múlt. Két gyereket vállaltunk, jövőre költözhetünk a szoba-konyhás albérletből, elkészül a magasszintes szövetkezeti lakás. Elégedett vagyok.

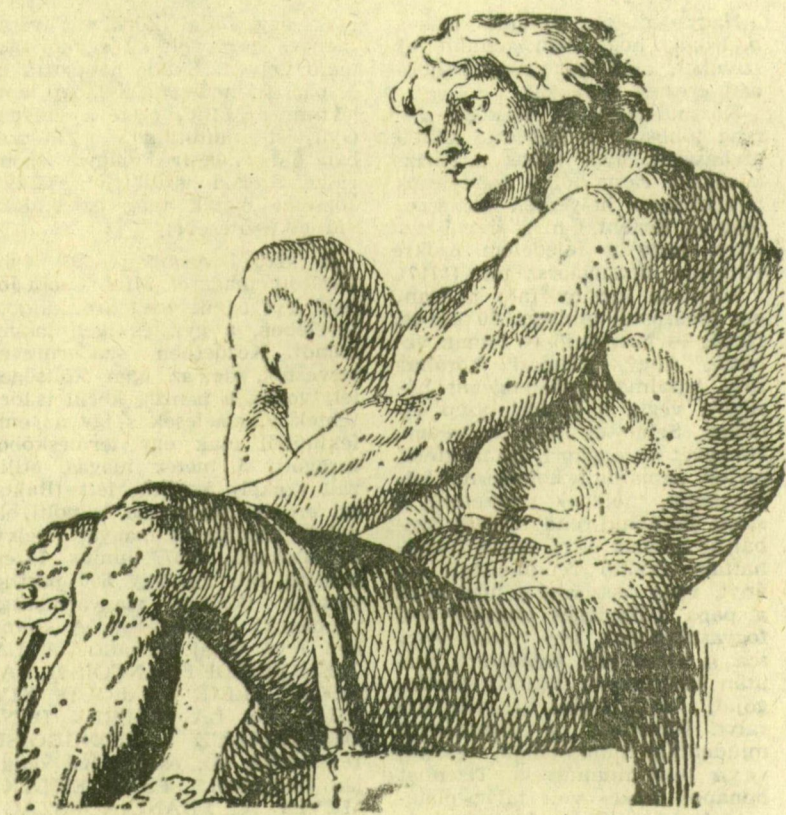
— Munkásnak érzi magát?

— Természetesen. Az érettségi nem zavar. Akadnak mások is érettségivel munkapadok mellett. A munkásság nem zárja ki az értelmességet, ellenkezőleg, nagyon is — ellenkezőleg.

Nem mindenki születik vezetőnek, munkásnak. A példa és a nevelés jó iskola. Az utánpótlással a KISZ-esek foglalkoznak, elvállalták, hogy az általános iskolákban szakköröket szerveznek és vasárnaponként a szakmára tanítják a gyerekeket. A gyár várja a falut. Helyébe sietett.

Ritka műértékek, rejtett festmények

A múzeum kincseiből

G. R. DONNER: ÜLŐ FÉRFI

A szegedi múzeum látogatói között akadnak, akik azokra a festményekre is kíváncsiak, amelyek hosszú idő óta nem szerepeltek kiállításainkon. Vagyis amikről úgy vélik, hogy raktárban porosodnak és okkal vagy anélkül „elrejtjük”, nem mutatjuk be őket. Főleg az idősebb muzeumbáratok fájlalják, hogy miért kell nélkülözniük olyan reprezentatív, nagyméretű képeket, mint például Csók István *Báthory Erzsébet* című (400×605 cm) alkotását, vagy Hegedűs László elgondolkodtató *Rabiga* (211×308 cm) kompozícióját, illetve Margitay Tihamér *Párba után-i je-*

csak — többek között — Munkácsy felejthetetlen *Honfoglalás*-ára, vagy Mednyánszky László *Virágzó fák* című egyik természetes sugalló főművére, továbbá Koszta József fiatalkori *Vízhor-dók-jára*, melyet a Nemzeti Galéria épp úgy szerepeltetni szokott egy-egy nemzetközi tárlatán, mint Fényes Adolf kimagasló alkotását, az *Öregasszony* című megható emberábrázolását. De még — a több ízben említett — Csók István briliáns piktúráját sem kell hiányolnunk, mert itt gyönyörködhetünk az ő vénuszi alkatú *Magdolná*-jában, melyet egykor a párizsi Salon nagydíjjal tüntettek ki.

Folytathatjuk a sort még a — jelenleg ki nem állított külföldi régi mesterektől származó alkotásokkal. Ezeket tényleg ki-vánatos lenne nemcsak egyes alkalmakként (mint a Szegedi Galéria utóbbi években történt megnyitásokkor) bemutatni, hanem állandó jellegűen is a nyilvánosság elé tárni. Hiszen a Szépművészeti Múzeum — mint illetékes szakmai szerv — velünk együtt féltve tartja számon a műveket. Közülük a Toszkánai iskola (XV. sz.): *Mária koronázása*; G. A. Bazzi il Sodoma iskolája (XV—XVI. sz.): *Szent család*; A. Bronzino vagy köre (XVI. sz.): *Angyal üdözlöt*; Bolognai festő (XVI. sz.): *Szent Jeromos*; N. B. Tyssens (1660—1719): *Táj férfi-alakkal* és G. Ph. Rugendas id. (1666—1742): *Csatakép* című festményeket említjük meg. Rajtuk kívül még több mint negyven barokk rajzunk is van. Közülük olyan neves mestereket is találunk, mint C.

lenet ábrázoló tekintélyes (205×307 cm) szalonképét, — hogy csak néhány olyan kedvelt festményt említsünk, melyekre vendégeink egy része még gyakran hivatkozik.

Válaszunkat nemcsak e három kiragadott művel kapcsolatban szeretnők megadni. De egyben azokra a század elejétől Szegedre került alkotásokra is utalnunk kell, melyek — mint Csók képe —, a háború alatti ún. „menekítés” közben sajnos elpusztultak. Csók és Hegedűs szóban forgó festményei ugyanis kölcsönadott „állami letét”-ként szerepeltek a szegedi múzeumban, melyeket több ideiglenesen itt levő művet (Madarász Viktor *Zápolya Izabella*, Bihari Sándor: *Elhagyatva*, Kernstok Károly: *Ősi munka* és más képekkel) együtt 1941-ben Budapestre visszazsárolták. Itt rekedt ugyanakkor jónéhány olyan „műcsarnoki divatfestő”-től való képünk — mint a Margitay-féle vászonóriás is —, melyek bár kétségtelenül látványosak, azonban vajmi kevés műzeális értékkel bírnak. Ezért, ha nem is „rejtjük”, de túlságosan dicsekedni sem lehet velük. Összintén szólva sajnáljuk tőlük azt a rendelkezésünkre álló kevés falfelületet, melyet az igazán értékes alkotások számára igyekszünk biztosítani.

Mert látható a Móra Ferenc Múzeumban több olyan kiváló, soha meg nem unható festmény, melyeket még műtörténet írásunk is leltárba vett. Gondoljunk

F. Sambach, akitől kilenc vázlatot, G. R. Donner és F. A. Maulbertsch rajzai közül pedig két-kettőt örzünk.

A múzeum foglalkozik a Szegedi Galéria teremtés kicserélő, új átrendezési tervével. A közeljövőben több értékes — eddig talán „rejtettnek” tűnő — alkotással kívánjuk a Galéria anyagát felfrissíteni, gazdagabbá tenni, hogy a Móra Ferenc Múzeum közönségének növekvő művészeti igényét mind teljesebben kielégíthessük.

SZELESI ZOLTÁN